

ПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ПРОЄКТУВАННЯ ЧИ БУДІВНИЦТВА ПРАВИЛ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ БЕЗПЕЧНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА З УРАХУВАННЯМ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Досліджено конкретний кримінально-правовий зміст юридичних складів кримінальних правопорушень, специфічна частина яких передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, у частині порушення під час проєктування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, з урахуванням положень регуляторного законодавства та практики його застосування, а також дії воєнного стану. Основою дослідження були такі методи: логіко-нормативний – для аналізу регуляторного та кримінального законодавства з питань безпечної експлуатації будівель і споруд; системного аналізу – для розгляду нормативних складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням під час проєктування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд. За результатами дослідження було висвітлено проблематику наповнення конкретним кримінально-правовим змістом об'єктивних характеристик юридичних складів кримінальних правопорушень, специфічна частина яких передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України. Сформульовано висновок, що наповнення конкретним кримінально-правовим змістом об'єктивних характеристик юридичних складів кримінальних правопорушень, специфічна частина яких передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, здійснюється за допомогою положень регуляторного законодавства України, будівельних норм, державних стандартів та правил, інших актів застосування як загальної, так і індивідуальної дії. Було зроблено висновок, що формулювання "під час проєктування чи будівництва" необхідно розуміти як позначення процесу, який включає не лише власне проєктування та виконання будівельних (підготовчих) робіт, а й ті стадії проєктування та будівництва, які є послідовними етапами проєктування та будівництва, що визначені регуляторним законодавством. Також було досліджено, що в період дії воєнного стану в кримінальне законодавство України не вносились зміни стосовно кримінально-правової охорони безпечної експлуатації будівель і споруд, однак були зроблені зміни в регуляторне законодавство, які безпосередньо впливають на формування конкретного кримінально-правового змісту кримінальних правопорушень, специфічна частина яких передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: порушення правил експлуатації будівель і споруд, законодавство України в сфері містобудівної діяльності, проєктування та будівництво, воєнний стан.

Вступ. Актуальність проблематики. Безпека експлуатації будівель і споруд має стати одним із ключових напрямів формування правової політики України загалом та політики містобудування зокрема. Однією з фундаментальних складових правової охорони безпеки експлуатації будівель і споруд є її кримінально-правова охорона. Основним (загальним) нормативним складом кримінального правопорушення, що стосується безпечної експлуатації будівель і споруд, є нормативний склад кримінального правопорушення, специфічна частина якого передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України. Незважаючи на те, що відповідні склади кримінальних правопорушень було сформовано законодавцем первинно під час прийняття Кримінального кодексу України (05.04.2001), практика застосування відповідних нормативних положень є неоднозначною та малодослідженою. Зазначені проблеми правозастосування пов'язані, зокрема, з: а) розгалуженістю й значним обсягом регуляторного законодавства (законодавства України у сфері містобудівної діяльності), який формує конкретний кримінально-правовий зміст відповідних юридичних складів кримінальних правопорушень; б) динамікою змін у законодавстві України у сфері містобудівної діяльності. Також необхідно зазначити, що більшість наявних положень науково-практичних коментарів до статті 275 Кримінального кодексу України присвячена з'ясуванню конкретного змісту діянь лише з урахуванням загального нормативного тлумачення (без визначення відповідних особливостей регуляторного законодавства).

Ураховуючи зазначене, розкриття та формування конкретного кримінально-правового змісту діянь об'єк-

тивного боку юридичних складів кримінальних правопорушень, специфічна частина яких передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, як з урахуванням регуляторного законодавства, так і доктрини права є однією з базисних передумов формування єдиної, уніфікованої правозастосовної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безпосередньо чи опосередковано питання правової охорони безпечної експлуатації будівель і споруд досліджували Л. П. Брич, Я. В. Войтович, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан, Т. А. Сокур; при цьому необхідно зазначити, що в доктрині кримінального права відсутні цілеспрямовані дослідження кримінально-правової охорони безпечної експлуатації будівель і споруд, які враховували б як положення регуляторного законодавства, так і практики його застосування.

Метою статті є розкриття конкретного кримінально-правового змісту юридичних складів кримінальних правопорушень, специфічна частина яких передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, в частині порушення під час проєктування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, з урахуванням положень регуляторного законодавства та практики його застосування; а також дії воєнного стану.

Об'єктом дослідження є кримінально-правова охорона безпечної експлуатації будівель і споруд та вплив на неї дії воєнного стану; предметом дослідження – законодавчі положення щодо регулювання та охорони безпечної експлуатації будівель і споруд, а також дії воєнного стану.

Для досягнення поставленої мети та визначених завдань основу дослідження становили такі методи: логіко-нормативний – для аналізу регуляторного та кримінального законодавства з питань безпечної експлуатації будівель і споруд; системного аналізу – для розгляду нормативних складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням під час проектування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд.

Виклад основного матеріалу. Перед викладенням основного матеріалу необхідно зробити кілька уточнень:

- у межах цієї наукової статті досліджуються лише об'єктивні характеристики юридичного складу кримінального правопорушення, специфічна частина якого передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України;
- досліджується лише окремий різновид юридичного складу кримінального правопорушення: порушення під час проектування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд.

Окремі особливості об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого статтею 275 Кримінального кодексу України. Одним із основних безпосередніх об'єктів кримінального правопорушення, специфічна частина якого передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, є безпека експлуатації будівель і споруд. Додатковим безпосереднім об'єктом є життя та здоров'я особи.

При цьому необхідно зазначити, що в юридичних складах кримінальних правопорушень, специфічна частина яких передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, взаємозв'язок між основним та додатковим безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення "формує" характер суспільної небезпеки, а, відповідно: а) є "криміналізуючим" фактором, який відповідні прояви діянь визначає кримінальними правопорушеннями; б) "встановлює" ступінь суспільної небезпеки відповідного кримінального правопорушення і зараховує до конкретного виду кримінальних правопорушень (кримінальних проступків (частина 1 статті 275 Кримінального кодексу України), нетяжких злочинів (частина 2 статті 275 Кримінального кодексу України)).

На рівні юридичних складів досліджуваних кримінальних правопорушень передбачено предмет кримінального правопорушення як обов'язковий елемент, сформульований у вигляді двох альтернативних елементів: 1) будівлі; 2) споруди.

Відповідно до пункту 3.1 Державних будівельних норм А.2.2-3:2014 "Склад та зміст проєктної документації на будівництво" будівля – різновид споруди, що складається з несучих та огорожувальних або сполучених (несучо-огорожувальних) конструкцій, які утворюють наземні або підземні приміщення, призначені для життєдіяльності людей та виробництва продукції [1].

Згідно з пунктом 3.22 Державних будівельних норм А.2.2-3:2014 "Склад та зміст проєктної документації на будівництво", споруда – штучно створений об'ємний, площинний або лінійний об'єкт, що має природні або штучні просторові межі, встановлений стаціонарно (нерухомо) відносно землі та призначений для досягнення певних цілей [1].

Якщо зробити системний аналіз інших державних і галузевих будівельних норм та положення окремих законодавчих актів (наприклад, Закону України "Про енергетичну ефективність будівель"), то саме критерії, зазначені вище, покладені в основу розуміння понять як "будівлі", так і "споруди", а в окремих будівельних нормах є

пряме посилання на положення Державних будівельних норм А.2.2-3:2014 "Склад та зміст проєктної документації на будівництво" у тлумаченні цих термінів (приміром, у Державних будівельних нормах В.2.2-15:2019 "Будинки і споруди. Житлові будинки. Основні положення").

У пункті 18 постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 7 "Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва" зазначено: "Ураховуючи те, що статтею 275 КК встановлено відповідальність за шкоду, заподіяну в ході експлуатації вже готових, завершених будівництвом об'єктів, порушення правил безпеки в ході будівельних робіт слід кваліфікувати (з урахуванням конкретних обставин справи) за статтями 271, 272 чи іншими статтями Особливої частини КК" [2].

Отже, Пленумом Верховного Суду України, окрім тих критеріїв, які були зазначені в Державних будівельних нормах А.2.2-3:2014 "Склад та зміст проєктної документації на будівництво", було сформульовано ще один додатковий критерій: будівля або споруда має бути завершеною. Необхідно зазначити, що факт визнання закінчених (завершених) будівництвом об'єктів (будівель і споруд), пов'язаний із вчиненням нормативно встановлених адміністративних процедур – прийняттям в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів у порядку, регламентованому законодавством України.

Відповідно до частини 1 статті 39 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з незначними наслідками (СС1), та об'єктів, будівництво яких здійснювалося на підставі будівельного паспорта, здійснюється шляхом реєстрації відповідним органом державного архітектурно-будівельного контролю на безоплатній основі поданої замовником декларації про готовність об'єкта до експлуатації протягом десяти робочих днів з дня реєстрації заяви [3].

Згідно з частиною 2 статті 39 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками, здійснюється на підставі акта готовності об'єкта до експлуатації шляхом видачі органами державного архітектурно-будівельного контролю сертифіката в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Регуляторне законодавство України (передусім законодавство України у сфері містобудівної діяльності) пов'язує факт визнання (надання правового статусу) об'єкту будівництва закінченим (завершеним) зі здійсненням конкретно визначених реєстраційно-дозвільних процедур.

Ураховуючи зазначене, необхідно зауважити:

1) у статті 275 Кримінального кодексу України вживаються терміни "будівля" або "споруда" і немає жодних прямих, бланкетних, або відсильних, "вказівок" про те, що будівля або споруда повинні бути прийняті в експлуатацію як закінчені будівництвом об'єкти;

2) регуляторне (наприклад, частина 8 статті 39 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності") та адміністративне охоронне законодавство України (наприклад, пункт 4 частини 4 статті 2 Закону України "Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності") не виключає випадки фактичної експлуатації або використання об'єктів будівництва (як будівель, так і споруд), які не прийняті в експлуатацію;

3) незважаючи на те, що в статті 275 Кримінального кодексу України вживається термін "експлуатація", – це не є навіть опосередкованим показником, що будівля або споруда повинні бути "легалізовані" в установленому законодавством України порядку. Державою визнається та усвідомлюється можливість існування фактів експлуатації будівель та споруд (об'єктів будівництва), які не лише прийняті в експлуатацію, а й тих, які в експлуатацію не були прийняті. Зокрема, про це свідчить існування двох різних нормативних процедур встановлення відповідності основним вимогам до будівель і споруд, визначених Законом України "Про будівельні норми", та вжиття обґрунтованих заходів до забезпечення надійності та безпеки під час експлуатації цих об'єктів: у межах державного архітектурно-будівельного контролю (Порядок здійснення державного архітектурно-будівельного контролю, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2011 р. № 553) та проведення обстеження прийнятих в експлуатацію об'єктів будівництва (Порядок проведення обстеження прийнятих в експлуатацію об'єктів будівництва, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2017 р. № 257).

Отже, позиція, яка зазначена в постанові Пленуму Верховного Суду України, стосовно критеріїв предмета об'єктивного боку кримінальних правопорушень, специфічна частина яких передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, не відповідає: 1) положенням і практиці застосування як регуляторного, так і охоронного адміністративного законодавства України; 2) змісту положень статті 275 Кримінального кодексу України.

Необхідно також звернути увагу, що в разі наповнення конкретним кримінально-правовим змістом терміни "споруда" або "будівля" залежно від конкретної фактичної ситуації можуть мати свій власний "конкретизований" зміст відповідно до виду (різновиду) цієї будівлі або споруди.

Наприклад, відповідно до пункту 3.8 ДБН В.2.2-43:2021 "Складські будівлі. Основні положення" складська будівля – будівля, призначена для приймання, сортування, зберігання, перекомплектування та відправлення вантажів, та може включати в себе адміністративні та побутові приміщення [4].

Відповідно до пункту 3.1 ДБН А.3.1-9:2015 "Захисні споруди цивільного захисту. Експлуатаційна придатність закінчених будівництвом об'єктів" захисна споруда цивільного захисту – інженерна споруда, призначена для захисту населення від впливу небезпечних факторів, що виникають унаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів [5].

Можна зробити окремі узагальнені висновки стосовно особливостей об'єкта кримінального правопорушення, специфічна частина якого передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України:

1) одним із основних безпосередніх об'єктів кримінального правопорушення, специфічна частина якого передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, є безпека експлуатації будівель і споруд, який перебуває у тісному взаємозв'язку з додатковим безпосереднім об'єктом – життям та здоров'ям особи;

2) предметом досліджуваного кримінального правопорушення є будівлі та споруди; при цьому наповнення конкретним кримінально-правовим змістом цих понять здійснюється положеннями регуляторного законодавства України, будівельними нормами, державними стандартами і правилами;

3) предметом досліджуваного кримінального правопорушення є будівлі та споруди незалежно від того, чи були вони прийняті в експлуатацію чи ні в порядку, регламентованому регуляторним законодавством України.

Окремі особливості об'єктивного боку кримінального правопорушення, регламентованого статтею 275 Кримінального кодексу України. Об'єктивний бік кримінального правопорушення, специфічна частина якого передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, включає системне поєднання таких ознак (елементів): 1) порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд; 2) наслідок: загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків; заподіяна шкода здоров'ю потерпілого (частина 1 статті 275 Кримінального кодексу України); загибель людей або інші тяжкі наслідки (частина 2 статті 275 Кримінального кодексу України); 3) причинний зв'язок між порушенням зазначених правил і наслідками; 4) час вчинення – під час проєктування чи будівництва.

Порушенням правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, визнається недотримання вимог:

- 1) законодавства у сфері містобудівної діяльності;
- 2) проєктної документації;
- 3) будівельних норм, стандартів і правил;
- 4) положень містобудівної документації всіх рівнів;
- 5) вихідних даних для проєктування об'єктів містобудування, технічних умов;
- 6) нормативних документів під час виконання підготовчих і будівельних робіт, архітектурних, інженерно-технічних і конструктивних рішень, застосування будівельної продукції;
- 7) порядку здійснення авторського і технічного нагляду;
- 8) будь-яких інших вимог, установлених законодавством, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд.

Ураховуючи зазначене, можна констатувати: правилами, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, є як положення законодавства України, так і інші нормативні приписи, а також акти загальної та індивідуальної дії.

Часом вчинення досліджуваного кримінального правопорушення є "час проєктування чи будівництва". У науково-практичній літературі з кримінального права ці терміни переважно сприймаються буквально та їхній конкретний кримінально-правовий зміст формується без урахування положень регуляторного законодавства. Такий підхід вбачається занадто вузьким і не враховує: положення регуляторного законодавства, практику його застосування та можливі реальні фактичні ситуації, які можуть бути пов'язані з порушенням правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд під час їх "розміщення".

Відповідно до частини 5 статті 26 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" проєктування та будівництво об'єктів здійснюється власниками або користувачами земельних ділянок у такому порядку:

- 1) отримання замовником або проєктувальником вихідних даних;
- 2) розроблення проєктної документації та проведення у випадках, передбачених статтею 31 цього Закону, її експертизи;
- 3) затвердження проєктної документації;
- 4) виконання підготовчих та будівельних робіт;
- 4-1) проведення контрольного геодезичного знімання закінчених будівництвом об'єктів (крім об'єктів, що за

класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з незначними наслідками (СС1)) та здійснення їх технічної інвентаризації (крім об'єктів, перелік яких визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері будівництва, архітектури, містобудування);

5) прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів;

6) реєстрація права власності на об'єкт містобудування [3].

Відповідно, крім власне розроблення проєктної документації та виконання будівельних робіт, проєктування та будівництва включає й ще цілу низку послідовних стадій, які передбачають "свої" власні вимоги (правила), що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд.

Розглянемо (фрагментарно) кожну з цих стадій та відобразимо, яким чином ця стадія пов'язана з вимогами щодо безпечної експлуатації будівель і споруд.

Згідно з частиною 1 статті 29 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" основними складовими вихідних даних є:

- 1) містобудівні умови та обмеження;
- 2) технічні умови;
- 3) завдання на проєктування.

Відповідно до частини 5 статті 29 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" містобудівні умови та обмеження, зокрема, містять:

- гранично допустиму висотність будинків, будівель та споруд у метрах (з урахуванням обмежень використання приаеродромних територій, встановлених відповідно до Повітряного кодексу України);
- максимально допустимий відсоток забудови земельної ділянки;
- максимально допустиму щільність населення в межах житлової забудови відповідної житлової одиниці (кварталу, мікрорайону);
- мінімально допустимі відстані від об'єкта, що проєктується, до червоних ліній, ліній регулювання забудови, наявних будинків та споруд;
- планувальні обмеження (охоронні зони пам'яток культурної спадщини, межі історичних ареалів, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару, у межах яких діє спеціальний режим їх використання, охоронні зони об'єктів природно-заповідного фонду, прибережні захисні смуги, зони санітарної охорони, планувальні обмеження використання приаеродромних територій, встановлені відповідно до Повітряного кодексу України, зони, встановлені відповідно до законодавства за результатами визначення рівнів ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, відображені в містобудівній документації);
- охоронні зони об'єктів транспорту, зв'язку, інженерних комунікацій, відстані від об'єкта, що проєктується, до наявних інженерних мереж [3].

Усі ці перелічені положення безпосередньо чи опосередковано пов'язані з безпекою експлуатації будівель і споруд. Наприклад, уповноваженим органом містобудування та архітектури були надані містобудівні умови та обмеження із суттєвим перевищенням гранично допустимої висотності будинків і без урахуванням обмежень використання приаеродромних територій, встановлених відповідно до Повітряного кодексу України, – щодо об'єкта будівництва, розташованого в безпосередній близькості від аеропорту. Такі діяння безпосеред-

ньо створюють загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків.

Технічні умови – це комплекс умов та вимог до інженерного забезпечення об'єкта будівництва, які повинні відповідати його розрахунковим параметрам щодо водопостачання (з урахуванням потреб забезпечення пожежогасіння), тепло-, електро- і газопостачання, водовідведення, зовнішнього освітлення, відведення зливових вод та телекомунікації (частина 1 статті 30 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності") [3].

Відповідно до пункту 9 Порядку розроблення проєктної документації на будівництво об'єктів, затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, Будівництва та житлово-комунального господарства України 16.05.2011 № 45 (у редакції наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 23 березня 2012 року № 122) проєктна документація на будівництво об'єктів розробляється з урахуванням вимог містобудівної документації, вихідних даних на проєктування та дотриманням вимог законодавства, будівельних норм, нормативно-правових актів з охорони праці, зокрема Мінімальних вимог з охорони праці на тимчасових або мобільних будівельних майданчиках, затверджених наказом Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2017 року № 1050, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 08 вересня 2017 року за № 1111/30979, державних стандартів і правил, зокрема й вимог нормативів із питань створення умов для безперешкодного доступу для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (вимоги щодо створення умов для безперешкодного доступу для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення зазначаються в проєктній документації окремим розділом) [6].

Згідно з пунктом 6 Порядку затвердження проєктів будівництва і проведення їх експертизи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 травня 2011 року № 560, метою проведення експертизи проєктів будівництва є визначення та перевірка якості проєктних рішень шляхом виявлення відхилень від вимог до міцності, надійності та довговічності будинків і споруд, їх експлуатаційної безпеки та інженерного забезпечення, зокрема щодо додержання нормативів з питань створення умов для безперешкодного доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, допустимого відсотка забудови земельної ділянки, гранично допустимої висоти будівництва та щільності населення, санітарного і епідеміологічного благополуччя населення, охорони праці, екології, пожежної, техногенної, ядерної та радіаційної безпеки, енергозбереження, кошторисної частини проєкту будівництва. Експертиза є завершальним етапом розроблення проєктів будівництва [7].

Будівельні роботи – роботи з нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту.

Підготовчі роботи – роботи з підготування земельної ділянки, влаштування огороження будівельного майданчика та знесення будівель і споруд, порушення елементів благоустрою в межах відведеної земельної ділянки, вишукувальні роботи, роботи зі спорудження тимчасових виробничих та побутових споруд, необхідних для організації і обслуговування будівництва, влаштування під'їзних шляхів, складування будівельних матеріалів, підведення тимчасових інженерних мереж, а також і винесення інженерних мереж та видалення зелених насаджень (пункт 2 Порядку виконання підготовчих та будівельних робіт, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 466) [8].

Відповідно до частини 2 статті 39 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками, здійснюється на підставі акта готовності об'єкта до експлуатації шляхом видачі органами державного архітектурно-будівельного контролю сертифіката в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

При цьому, згідно з пунктом 27 Порядку прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 461, однією із підстав для відмови у видачі сертифіката є невідповідність об'єкта проєктній документації на будівництво такого об'єкта та/або вимогам будівельних норм, стандартів і правил, зокрема й щодо доступності об'єкта для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення [9].

Отже, кожний із досліджуваних етапів проєктування та будівництва спрямований, зокрема, на забезпечення дотримання правил (вимог), що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, і недотримання таких правил може створювати загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків.

У пункті 21 постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року "Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва" сформульовано певні правозастосовні орієнтири стосовно наслідків складів кримінальних правопорушень, специфічна частина яких передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України.

Поняття "школа здоров'ю потерпілому" охоплює випадки, пов'язані із заподіянням особі середньої тяжкості чи легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності.

Як поняття "загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків" необхідно розуміти такі зміни у стані виробничих об'єктів, підприємств, унаслідок яких виникає реальна небезпека життю людей або реальна небезпека заподіяння (настання) шкоди вказаним у статті 275 Кримінального кодексу України благам. Тяжкість імовірних наслідків визначається залежно від цінності благ, які поставлено під загрозу, кількості осіб, які можуть зазнати шкоди від небезпечних дій, розміру можливої матеріальної шкоди тощо.

"Загибель людей" – це випадки смерті однієї або кількох осіб.

Як "інші тяжкі наслідки" слід розуміти випадки заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень – двом і більше особам, шкоди у великих розмірах – підприємству, установі, організації чи громадянам, а так само тривалий простій підприємств, цехів або їхніх виробничих дільниць.

При цьому необхідно зазначити, що орієнтиром в таких випадках є, зокрема, клас наслідку об'єкта будівництва.

Наприклад, відповідно до частини 5 статті 32 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" усі об'єкти поділяються за такими класами наслідків (відповідальності): незначні наслідки – СС1; середні наслідки – СС2; значні наслідки – СС3.

До незначних наслідків (СС1) не можна зарахувати:

1) об'єкти, характеристики можливих наслідків від відмови (стану об'єкта, за якого неможливо використо-

увати його або його складову частину за функціональним призначенням) яких перевищують:

- рівень можливої небезпеки для здоров'я і життя людей, які постійно перебуватимуть на об'єкті, – 50 осіб;
- рівень можливої небезпеки для здоров'я і життя людей, які періодично перебуватимуть на об'єкті, – 100 осіб;

• рівень матеріальних збитків чи соціальних втрат, пов'язаних із припиненням експлуатації або з утратою цілісності об'єкта, – 2500 мінімальних заробітних плат (до розрахунку збитків не включаються збитки замовників будівництва, які будують об'єкти без залучення коштів державного або місцевого бюджетів, кредитних коштів, наданих під державні гарантії, коштів державних та комунальних підприємств, бюджетних установ);

2) пам'ятки культурної спадщини національного та місцевого значення, визначені відповідно до Закону України "Про охорону культурної спадщини";

3) нове будівництво яких здійснюється в охоронній зоні пам'яток культурної спадщини національного та місцевого значення (розміри охоронної зони визначаються відповідно до Закону України "Про охорону культурної спадщини");

4) об'єкти підвищеної небезпеки, ідентифіковані відповідно до Закону України "Про об'єкти підвищеної небезпеки";

5) житлові будинки понад чотири поверхи;

6) об'єкти, які підлягають оцінюванню впливу на довкілля відповідно до Закону України "Про оцінку впливу на довкілля" (крім об'єктів, які виробляють електричну енергію з енергії вітру, за умови позитивного висновку уповноваженого органу з оцінки впливу на довкілля).

До значних наслідків (СС3) належать такі об'єкти:

• пам'ятки культурної спадщини, визначені відповідно до Закону України "Про охорону культурної спадщини";

• об'єкти підвищеної небезпеки, ідентифіковані відповідно до Закону України "Про об'єкти підвищеної небезпеки";

• житлові, громадські або багатофункціональні будівлі заввишки понад 100 метрів та/або з рівнем можливої небезпеки для здоров'я і життя людей понад 400 осіб, які постійно перебувають на об'єкті.

Зазначені нормативно сформульовані критерії зарахування об'єктів будівництва до відповідного класу наслідків є можливими орієнтирами для наповнення конкретним кримінально-правовим змістом формулювання "тяжкі наслідки".

Ураховуючи зазначене, можна зробити такі проміжні висновки:

1) об'єктивний бік кримінального правопорушення, специфічна частина якого передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, становить системне поєднання таких ознак (елементів): а) порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд; б) наслідок: загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків; заподіяна шкода здоров'ю потерпілого (частина 1 статті 275 Кримінального кодексу України), загибель людей або інші тяжкі наслідки (частина 2 статті 275 Кримінального кодексу України); в) причинний зв'язок між порушенням зазначених правил і наслідками; г) час вчинення – під час проєктування чи будівництва;

2) порушенням правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, є порушення не лише

вимог законодавства України, а й інших актів (документів) як загальної, так і індивідуальної дії;

3) під формулюванням "під час проектування чи будівництва" необхідно розуміти не лише власне процес проектування та виконання будівельних (підготовчих) робіт, а й ті стадії проектування та будівництва, які є послідовними етапами проектування та будівництва, визначеними регуляторним законодавством;

4) порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, є кримінально караним діянням і утворює відповідний склад кримінального правопорушення виключно за умови існування нормативно встановлених наслідків: загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків; заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого; загибель людей або інші тяжкі наслідки. Орієнтири для наповнення конкретним кримінально-правовим змістом цих наслідків визначаються, зокрема, і за допомогою положень регуляторного законодавства.

Вплив дії воєнного стану на об'єктивні характеристики кримінальних правопорушень, передбачених статтею 275 Кримінального кодексу України. Введення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року має великий вплив на об'єктивні характеристики кримінальних правопорушень, специфічна частина яких передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України.

По-перше, необхідно зазначити, що під час дії воєнного стану законодавцем не було внесено жодних змін у кримінальне законодавство щодо кримінально-правової охорони безпечної експлуатації будівель і споруд.

По-друге, було прийнято нормативні орієнтири в регуляторному законодавстві, які безпосередньо стосуються будівництва та проектування (постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 722 "Деякі питання здійснення дозвільних та реєстраційних процедур у будівництві в умовах воєнного стану"). Зазначені нормативні орієнтири переважно стосуються перших трьох етапів проектування та будівництва, які регламентовані частиною 5 статті 26 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності".

По-третє, незважаючи на те, що в період дії воєнного стану було спрощено окремі адміністративні процедури у сфері містобудівної діяльності, це не нівелює обов'язок суб'єктів містобудування відповідно до їхнього правового статусу дотримуватись вимог законодавства України у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм і правил, інших актів застосування щодо безпечної експлуатації будівель і споруд.

Висновки. Досліджуючи об'єктивні характеристики юридичного складу кримінального правопорушення, специфічна частина якого передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, та вплив дії воєнного стану на них, можна дійти таких висновків:

1. Одним із основних безпосередніх об'єктів кримінального правопорушення, специфічна частина якого передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, є безпека експлуатації будівель і споруд, яка перебуває у тісному взаємозв'язку з додатковим безпосереднім об'єктом – життям та здоров'ям особи.

2. Предметом досліджуваного кримінального правопорушення є будівлі та споруди, які є обов'язковими елементами об'єкта досліджуваного кримінального правопорушення.

3. Наповнення конкретним кримінально-правовим змістом понять "будівля", "споруда" здійснюється за допомогою положень регуляторного законодавства України, будівельних норм, державних стандартів та правил.

4. Предметом досліджуваного кримінального правопорушення є будівлі та споруди незалежно від того, чи були вони прийняті в експлуатацію, чи ні, в порядку, регламентованому регуляторним законодавством України.

5. Під час наповнення конкретним кримінально-правовим змістом терміни "споруда" або "будівля" залежно від конкретної фактичної ситуації можуть мати свій власний "конкретизований" зміст відповідно до виду (різновиду) цієї будівлі або споруди.

6. Об'єктивний бік кримінального правопорушення, специфічна частина якого передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України, є системне поєднання таких ознак (елементів): 1) порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд; 2) наслідок: загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків; заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого (частина 1 статті 275 Кримінального кодексу України), загибель людей або інші тяжкі наслідки (частина 2 статті 275 Кримінального кодексу України); 3) причинний зв'язок між порушенням зазначених правил і наслідками; 4) час вчинення – під час проектування чи будівництва.

7. Порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, є порушення не лише вимог законодавства України, а й інших актів (документів) як загальної, так і індивідуальної дії.

8. Під формулюванням "під час проектування чи будівництва" необхідно розуміти не лише власне процес проектування та виконання будівельних (підготовчих) робіт, а й ті стадії проектування та будівництва, які є послідовними етапами проектування та будівництва, визначеними регуляторним законодавством.

9. Порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, є кримінально караним діянням і утворює відповідний склад кримінального правопорушення виключно за умови існування таких нормативно встановлених наслідків, як: загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків; заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого; загибель людей або інші тяжкі наслідки. Орієнтири для наповнення конкретним кримінально-правовим змістом цих наслідків визначаються, зокрема, і за допомогою положень регуляторного законодавства.

10. У період дії воєнного стану в кримінальне законодавство України не вносились зміни стосовно кримінально-правової охорони безпечної експлуатації будівель і споруд.

11. Під час дії воєнного стану було внесено зміни в регуляторне законодавство, які безпосередньо впливають на формування конкретного кримінально-правового змісту кримінальних правопорушень, специфічна частина яких передбачена статтею 275 Кримінального кодексу України.

12. Незважаючи на те, що було спрощено окремі адміністративні процедури у сфері містобудівної діяльності – це не нівелює обов'язку суб'єктів містобудування відповідно до їхнього правового статусу дотримуватись вимог законодавства України у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм і правил, інших актів застосування щодо безпечної експлуатації будівель і споруд.

Список використаних джерел

1. Склад та зміст проектної документації на будівництво : ДБН А.2.2-3:2014. Київ : Мінрегіон України, 2014. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/6.1.-DBN-A.2.2-32014.-Sklad-ta-zmist-proektnoyi-dokumen.pdf> (дата звернення: 15.07.2022).
2. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009. №7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09#Text> (дата звернення: 16.07.2022).

3. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2011. № 34, ст. 343. 17.02.2011. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#n543> (дата звернення: 16.07.2022).

4. Складські будівлі. Основні положення : ДБН В.2.2-43:2021. Київ : Міністерство розвитку громад і територій, 2022. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/dbn-v.2.2-43_2021-3.pdf (дата звернення: 15.07.2022).

5. Захисні споруди цивільного захисту. Експлуатаційна придатність закінчених будівництвом об'єктів : ДБН А.3.1-9:2015. Київ : Міністерство розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2016. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/02/DBN-A.3.1-9-2015-Eksploatatsiyna-pridatnist-zakincheni-budivnistvom-obyektiv.pdf> (дата звернення: 15.07.2022).

6. Порядок розроблення проектною документацією на будівництво об'єктів : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16.05.2011 № 45 (у редакції наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 23 березня 2012 року № 122). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-11#n17> (дата звернення: 16.07.2022).

7. Порядок затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.05.2011 № 560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.07.2022).

8. Порядок виконання підготовчих та будівельних робіт : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.07.2022).

9. Порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 № 461. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/461-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.07.2022).

References

1. DBN A.2.2-3:2014. Sklad ta zmist proektnoji dokumentaciji na budivnustvo [GBN A.2.2-3:2014. Composition and content of project documentation for construction]. 2014. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/6.1.-DBN-A.2.2-32014.-Sklad-ta-zmist-proektnoji-dokumen.pdf> (accessed: 15.07.2022) (in Ukrainian).

2. Postanova Plenymy Verhovnogo Sydy Ykraiynu "Pro practucy zastosovannja sudamu Ykraiynu zakonodavstva y spravah pro zlochunu protu bezpeku vurobnustva [Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine "On the practice of applying legislation by courts of Ukraine in cases of crimes against production safety"] postanova Plenymy Verhovnogo Sydy Ykraiynu vid 12.06.2009 №7 [Resolution of the Plenum]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/461-2011-%D0%BF#Text> (accessed: 15.07.2022) (in Ukrainian).

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09#Text> (accessed: 15.07.2022) (in Ukrainian).

3. Pro reguluvanna mistobudivnoji dijalnosti [On the regulation of urban planning activities] Zakon Ukrainu [Law of Ukraine] vid 17.02.2011. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#n543> (accessed: 15.07.2022) (in Ukrainian).

4. DBN B.2.2-43:2021. Skladski bydivli. Osnovni polozenia. [GBN. B.2.2-43:2021. Warehouse buildings. Substantive provisions]. 2021. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/dbn-v.2.2-43_2021-3.pdf (accessed: 15.07.2022) (in Ukrainian).

5. DBN A.3.1-9:2015. Zahusni sporydu zivilnogo zahusty. Ezplyatatsiyna prudatnist zakinchenuh bydivnustvom ob'ektiv. [GBN A.3.1-9:2015. Protective structures of civil protection. Operational suitability of completed construction facilities]. 2015. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/02/DBN-A.3.1-9-2015-Eksploatatsiyna-pridatnist-zakincheni-budivnistvom-obyektiv.pdf> (accessed: 15.07.2022) (in Ukrainian).

6. Porjadok rozroblenna proektnoji dokumentaciji na bydivnustvo ob'ektiv [The procedure for developing project documentation for the construction of objects] nakaz Ministerstva regionalnogo rozvutky, bydivnustva ta zutlovo-komunalnogo gospodarstva Ukrainu [order of the Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine] vid 16.05.2011 № 45 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-11#n17> (accessed: 15.07.2022) (in Ukrainian).

7. Porjadok zatverdzena proektiv bydivnustva i provedenna ich expertuzu [The procedure for approving construction projects and carrying out their examination: resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] postanova Kabinety Ministriv Ukrainu [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 11.05.2011 № 560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2011-%D0%BF#Text> (accessed: 15.07.2022) (in Ukrainian).

8. Poradok vukonanna pidgotovchuch ta bydivelnuch robit [Procedure for performing preparatory and construction works] postanova Kabinety Ministriv Ukrainu [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 13.04.2011 № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-2011-%D0%BF#Text> (accessed: 15.07.2022) (in Ukrainian).

9. Poradok prujnatta v explyatatsiji zakinchenuh bydivnustvom ob'ektiv [The procedure for putting into operation completed objects] postanova Kabinety Ministriv Ukrainu [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 13.04.2011 № 461. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/461-2011-%D0%BF#Text> (accessed: 15.07.2022) (in Ukrainian).

Received: 19.07.22

Revised: 16.08.22

Accepted: 16.09.22

D. Ptaschenko, Cand. Sc. (Law), Assist.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

VIOLATIONS DURING THE DESIGN OR CONSTRUCTION OF THE RULES CONCERNING THE SAFE OPERATION OF BUILDINGS AND STRUCTURES: CRIMINAL AND LEGAL CHARACTERISTICS CONSIDERING THE EFFECT OF MARTIAL LAW

The purpose of the article is to investigate the specific criminal-legal content of the legal components of criminal offenses, the specific part of which is provided for by the Article 275 of the Criminal Code of Ukraine, in terms of violation during the design or construction of the rules related to the safe operation of buildings and structures; the provisions of regulatory legislation and its application are regarded as well as martial law actions are considered.

To achieve the set goal and the defined tasks, the following methods make the basis of the research: logical and normative – for the analysis of regulatory and criminal legislation on the safe operation of buildings and structures; system analysis – for consideration of normative compositions of criminal offenses related to the violation during the design or construction of the rules referring to the safe operation of buildings and structures.

The problem of filling the objective characteristics of the legal components of criminal offenses with specific criminal and legal content, the definite part of which is provided for by Article 275 of the Criminal Code of Ukraine, is highlighted.

It has been formulated in the conclusions that filling the objective characteristics of the legal components of criminal offenses with specific criminal and legal content, the specific part of which is provided for by Article 275 of the Criminal Code of Ukraine, is carried out with the help of the provisions of the regulatory legislation of Ukraine, building codes, state standards and rules, other acts of application are treated a general and individual action.

It was also investigated that during the period of martial law, no changes were made to the criminal legislation of Ukraine regarding the criminal protection of the safe operation of buildings and structures; some changes were introduced to the regulatory legislation, which directly affect the formation of the specific criminal law content of criminal offenses, specific part of which is provided for by Article 275 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: violation of the rules for the operation of buildings and structures, legislation of Ukraine in the field of urban planning, design and construction, martial law.